РОЗДІЛ 3. РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію доцента кафедри теорії і практики перекладу факультету іноземної філології
Запорізького національного університету
Шевченка Олександра Івановича

"ДІЙСНІСТЬ ЯК ЗНАК У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ: ТЕЛЕОЛОГІЧНІ І ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСНОВИ СЕМІОТИЗАЦІЇ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ"
(Запоріжжя: ЗНУ, 2009.)

Зосередженість будь-якого дослідження на актуалізації семантичних параметрів дискурсу зумовлює міждисциплінарний характер такої роботи, оскільки у фокусі наукового осмислення постає, з одного боку, суто мовна проблематика, з іншого, мовленнєва. Це автоматично залучає у коло наукових завдань, котрі потрібно розв'язати, ключову постать мовленнєвої діяльності – людину як суб'єкта мовлення. І, безумовно, ще більшої поліпарадигмальної розгалуженості набувають наукові праці, для яких провідним є антропоцентричний підхід і в яких головна увага зосереджена на особливостях людської психіки як чинниках смислоутворення в дискурсі. Саме цим проблемам і присвячена монографія О.І. Шевченка

Авторові потрібно віддати належне за те, що він взявся розробляти таку тему, що пов'язана з надзвичайно ефемерними явищами, які, безумовно, мають лінгвальну релевантність, проте не завжди здобувають лінгвальну актуалізацію. А відтак, вони як об'єкт дослідження являють собою надзвичайно складний матеріал. Йдеться про людські уподобання, мотиви, потреби, які виступають чинниками смислоутворення при взаємодії мовної особистості з навколишнім світом. Дослідження зосереджене на виявленні лігвальних, когнітивно-семіотичних і психолінгвістичних (зокрема перцептивно-образних) особливостей актуалізації семантичного потенціалу англомовного дискурсу.

Масштабність проблеми смислоутворення у дискурсі спонукала автора залучити до дослідження і творчо (і, на нашу думку, слушно) використати понятійний апарат підходів, постульованих у межах логіко-філософських шкіл Аристотеля, Лейбніца, Канта, Гуссерля, Гегеля, Пірса, Морріса, Заде, Паівіо. Постулати і дослідницькі принципи раціональної гносеології, феноменології, телеології, семіотики, нечіткої (багатозначної) логіки, теорії подвійного кодування творчо застосовані автором для потреб лінгвістичного наукового осмислення дискурсивних семантичних процесів.

Монографія постає узагальненим підсумком виконаного дослідження, зосередженого на аналізі проблем формалізації особистісних параметрів смислоутворення, а, також, на пошуку можливостей побудови імовірнісної семіотичної матриці для виявлення когнітивно-семіотичних механізмів реалізації семантичного потенціалу англомовного дискурсу.

Не викликає сумніву актуальність проведеного дослідження, оскільки концептуальна система постіндустріальної картини світу ще перебуває у процесі становлення і для наукового осмислення сучасного буття постають принципово суттєвими явища невизначеності, невиявленості, імовірності, котрі є у фокусі цієї роботи. Доцільність і нагальність зосередження наукових пошуків на неявно виражених імовірнісних параметрах лінгвістичних феноменів зумовлена також потребою наукового осягнення зв'язку комунікативної діяльності як складової діяльнісного буття людини з новими уявленнями про природу світобудови.

Наукова новизна виконаного дослідження забезпечується як постановкою проблеми, так і способом її вирішення. Зокрема доволі неординарним для лінгвістичного дослідження видається залучення автором методології імовірнісної логіки. Хоча певні положення висновків наукової монографії репрезентуються автором як гіпотези, що потребують подальшого обгрунтування, розгорнутий аналіз фактичного матеріалу за допомогою методики нечітких множин засвідчує доречність використання прийомів і процедур імовірнісного аналізу.

Обрана автором методологія і категоріально-понятійний інструментарій відповідають рівню сучасних лінгвістичних досліджень і поставленим в роботі завданням. Монографія містить аргументоване обгрунтування теоретичних засад дослідження проблем телеологічної зумовленості семіотизації дійсності як чинника дискурсивного смислоутворення. В роботі здійснюється аналіз теоретичних положень, який засвідчує доцільність використання обраної автором методології.

Досить цікавим і новітнім у монографії О.І. Шевченка постає розгляд дискурсу з когнітивно-семіотичних позицій невіддільно від семіотичного простору цілісного універсуму. Дискурс розглядається автором як вторинна мінісеміотична система, семантичному простору якої притаманна нескінченність, холістичність і включеність у семіотичний простір універсуму.

Окрім того, автор зосереджує увагу на здатності дискурсу бути основою нескінченного семіозису, зокрема в монографії розглядаються онтологічно закладені в дискурс потенції до нескінченного варіативного смислового розгортання за рахунок генерування читачем-адресатом особистісних смислів.

Автор тлумачить смисл як феномен, що зумовлюється телеологічною специфікою сприйняття семіотично значущих предметних стосунків у навколишньому світі. У зв'язку з цим у монографії аргументовано постулюється теза, згідно з якою дійсність як знакове явище має бути визнаною іманентним семіотичним чинником у перебігу дискурсивного смислоутворення. Виходячи з цього, О.І. Шевченко переконливо обгрунтовує своє гіпотетичне припущення, відповідно до якого, означення (семіотизація) різноманітних субстанційних проявів об'єктивної реальності як чинник смислоутворення здійснюється у вигляді суб'єктивованих телеологічно зумовлених семіотико-інформаційних утворень – семіотичних монад.

У монографії О.І. Шевченка підкреслюється визначальна специфіка феномену дискурсивної семіотизації, оскільки, як наголошує автор, означення текстуально відображеної реальності здійснюється на метакогнітивному рівні.

Це зумовлено, як вважає автор, адресантно-адресатною природою дискурсу, котра онтологічно припускає залучення дворівневої системи концептуально-семіотичної структурації віддзеркаленої дійсності. Означення відображеної у тексті реальності, як переконливо доведено в роботі, відбувається внаслідок вербально стимульованого квазісприйняття у вигляді асоціативно зумовленої образної реконструкції різномодально викликаних відчуттів.

На цій підставі автор робить висновок, що метакогнітивний рівень осмислення дійсності у вигляді репродуктивної реконструкції закладеного адресантом смислу забезпечує читачеві концептуальну базу для продуктивного "творення" смислу. Автор зазначає, що завдяки системі подвійного кодування у перебігу дискурсії у свідомості мовної особистості утворюється символічна реальність, що відображає телеологічно зумовлені координати картини світу індивідуума.

У рецензованій роботі О.І. Шевченка розширені масштаби наукового споглядання за межі вузько логоцентричного підходу і науковий пошук також зосереджено на лінгвальній об'єктивації інтуїтивних механізмів сприйняття реальності, які у перебігу дискурсивного смислоутворення є базою для здійснення гіпотетико-дедуктивних процедур із залученням глибинних шарів свідомості. Це дозволяє автору вийти на осмислення семантичних зв'язків між елементами відображеної реальності, які є підгрунтям для симультанного осягнення читачем-адресатом телеологічно зумовленого концептуального смислу дискурсу.

Розглядаючи особистісні аспекти смислоутворення, автор вводить поняття динамічної індивідуальної лінгвопсихокогнітивної інтерпретанти, котра входить до сфери так званої дискурсивної свідомості. Зазначена інтерпретанта, як наголошується в монографії, в межах концептуальної структури людини у процесі смислосприйняття сприяє здійсненню інтегративного симультанного аналізу і синтезу смислових зв'язків між означеними явищами і об'єктами дійсності і виводить мовленнєвотворчу діяльність на рівень смислопродукування. У роботі запропоновано визначення поняття "дискурсивної орієнтаційної бази" як основи для метакогнітивної орієнтаційної діяльності адресата-читача.

У зв'язку з наведеним викладом розглянутих у монографії проблем дискурсивного смислоутворення висловимо деякі зауваження. Так, попри безперечну значущість особистісного чинника у смислоутворенні складається враження про певну канонізацію суб'єктивного компонента значення, хоча автор і зазначає діалектичний взаємозв'язок об'єктивного і суб'єктивного в мовленнєвотворчій діяльності. Проте, ми вважаємо, що об'єктивні чинники смислоутворення залишились недостатньо окресленими.

На нашу думку, термінологічний апарат монографічної роботи мав би бути чіткіше упорядкованим. Зокрема, попри спорідненість, такі поняття, як "означення" і "семіотизація", "смислоутворення" і "смислопродукування", "дійсність" і "універсум" мають очевидні змістовні відмінності, котрі автор не вважав за доцільне позначити в роботі, а це для цієї пробематики і завдань, поставлених в роботі, є суттєвим.

Останнє зауваження стосується стилю викладу матеріалу. Взагалі потрібно зазначити логічну стрункість, концептуальну цілісність і глибину проникнення у суть проблеми, що є, безумовно, принадними рисами монографії. Проте властива цій роботі термінологічна насиченість і стилістична сухість видається більш доречною у суто науковому дослідженні на зразок дисертаційного, а не у монографії, хоч і науковій, але

покликаній популяризувати ідеї, котрі вона в собі містить. Утім, ці зауваження не є принциповими і не впливають на загальну високу оцінку здійсненого дослідження і його монографічної репрезентації.

Ще раз підкреслимо, монографія О.І. Шевченка має солідну науково-теоретичну базу і ґрунтується на репрезентативному обсязі фактичного матеріалу, що забезпечує об'єктивність та достовірність отриманих результатів. Ми вважаємо, що рецензована наукова праця має неабияке теоретичне значення і практичну цінність і може бути рекомендованою насамперед для мовознавців, викладачів і студентів.

Доктор філологічних наук,
професор кафедри романо-германських мов
Херсонського державного університету Л.І. Бєлєхова